

Джордж Вашингтон виступає з промовою на Конституційній асамблей у Філадельфії, 1787 рік.

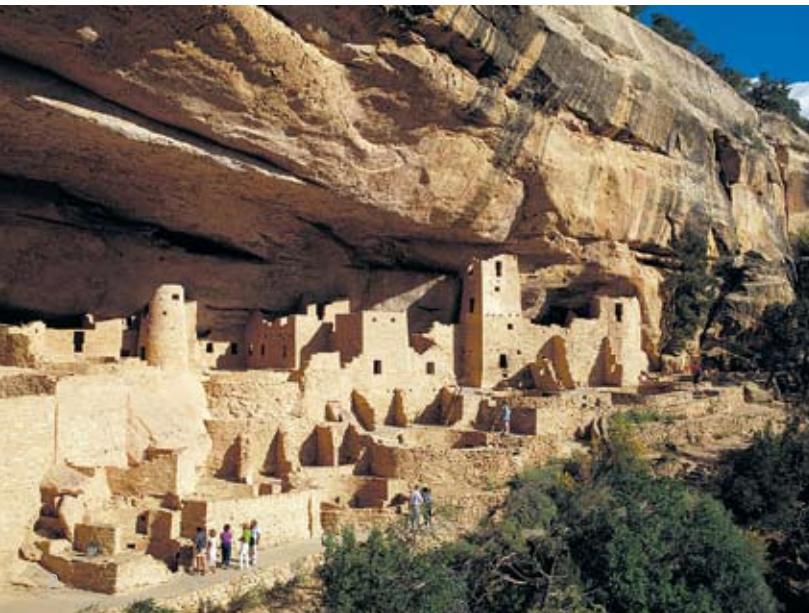
ВСТУП

Історія Сполучених Штатів Америки виявилася своєрідним експериментом з демократією, який тривав понад 200 років. Дилеми, що постали перед молодою країною у перші роки її існування, залишаються не вирішеними донині, зокрема у питаннях надання пріоритетності уряду з абсолютними чи обмеженими повноваженнями, індивідуальним або колективним правам, вільному капіталізму чи регулятивній економіці, активній зовнішній політиці чи ізоляціонізму. На американську демократію завжди покладали високі надії, однак дійсність часом була драматичною. Утім, нація сформувалася, змініла й досягла розквіту шляхом непвинного процесу адаптацій і компромісів.

Рання Америка

Усередині останнього Льодовикового періоду, близько 35 000 років тому, більша частина світових вод містилася у великих континентальних шельфових шарах криги. Азію з Північною Америкою з'єднувала берегова смуга завширшки 1500 кілометрів. 12 000 років тому люди заселяли просторі теренів Західної півкулі.

Перші американці перетнули ту смугу з Азії і, ймовірно, осіли на тисячоліття там, де нині Аляска. Потім вони вирушили на південь до землі, що пізніше стане відома як Сполучені Штати. На Північному Заході ті племена заселили узбережжя Тихого океану,

на Південному Заході – гори і пустелі, а на Середньому Заході розселились уздовж берегів річки Міссісіпі.

Ці ранні групи, відомі як індіанці тогоками, ейдени, тоупвельї аласазі, засновували поселення й вирощували зернові культури. Деякі з них споруджували кургани й земляні насипи у формі пірамід, птахів або змій. Їхнє життя було осілим, а суспільство мало родовий і общинний устрій. Стихії природного світу відігравали істотну роль у духовних віруваннях тих архайчних спільнот. Їхня культура мала здебільшого неписемний характер, хоча деякі племена розвинули власну писемність у вигляді ієрогліфів задля збереження і передачі життєво важливої інформації. Археологічні знахідки вказують на те, що між племінними групами

Ліворуч – поселення Меса Верде у Колорадо, XIII століття. Вгорі – вид з повітря на Великий Змійний пагорб у графстві Адамс, штат Огайо. Вуглекислий аналіз показав, що творці цього легендарного насипу заввишки 1330 футів були представниками давньої культури Форт корінних американців (1000–1550).

існувала не лише добре розвинена торгівля, а й ворожі відносини і конфлікти.

З часом ті ранні групи з не з'ясованих до кінця причин зникли, а їхнє місце зайняли інші племена корінних американців, включно з гопі й зуні, котрі досягли значного розвитку. На той час, коли нога європейця вперше ступила на землю теперішніх Сполучених Штатів, там проживало близько двох мільйонів, а то й більше, тубільців.

Згідно з дослідженнями, першими європейцями, котрі досягли берегів Північної Америки, були норвежці. Вони вирушили у подорож на захід від острова Гренландія, де близько 985 року Ерік на прізвисько Червоний заснував своє поселення. Вважається, що у 1001 році його син Лейф обстежував північно-східне узбережжя материка, що нині є Канадою. Руїни норвезьких будівель, які датуються тим часом, були виявлені в Л'Анс-Мідоусі на півночі Ньюфаундленда.

Це відбувалося майже за 500 років до прибууття інших європейців у Північну Америку і через століття після заснування там постійних поселень. Першопрохідці шукали морський вихід до Азії. Інші, здебільшого британці, голландці, французи й іспанці, потрапили сюди пізніше у пошуках нових земель і скарбів континенту, який вони назвали «Новим Світом».

Першим і найвідомішим із тих мандрівників був Христофор Колумб з Генуї. Його подорож фінансувала королева Іспанії Ізабелла. 1492 року Колумб висадився на островах у Карибському морі, втім, йому так і не судилося побачити землю майбутніх Сполучених Штатів. Венеціанець Джон Кебот прибув сюди п'ять років по тому як посланець короля Англії. Про його мандрівку швидко забули, однак пізніше вона стала підставою для висушен-

ня Британією претензій на Північну Америку.

1500-і роки були добою іспанського освоєння обох континентів Америки. В 1513 році Хуан Понсе ду Леон висадився на березі, нині відомому як Флорида. Ернандо де Сото дістався Флориди 1539 року й просунувся вглиб материка до річки Міссісіпі. В 1540 році Франциско Вассес ду Коронадо вирушив на північ від Мексики, яку Іспанія підкорила 1522 року, у пошуках міфічних Семи міст Кіболи. Він так і не знайшов їх, однак дістався Великого каньйону в Аризоні та Великих рівнин.

Тоді як іспанці активно розширювали своє володіння з півдня, північну частину сучасних Сполучених Штатів поступово відкри-

Два пам'ятники, які відображають провідну роль Іспанії у відкритті земель, що нині є Сполученими Штатами Америки. Ліворуч – фортеця Кастильо де Сан-Маркос, споруджена у 1672–1695 роках для захисту Сент-Огастіна, штат Флорида, – першого постійного поселення європейців у континентальній частині США. Ліворуч унизу – залишки фонтану й місії у Сан-Хуан Капістрено, штат Каліфорнія, – однієї з дев'яти місій, заснованих іспанськими місіонерами-францисканцями на чолі з Фреєм Хуніперо Серроу в 1770-і роки. Серра залишив іспанську колонізацію у тих краях, що нині є Каліфорнією.

вали інші європейці. Серед них слід згадати Джованні да Верразано, Жака Картьє та Америго Віспуччі, на честь якого і названо американський континент.

Перше постійне поселення європейців на території, що пізніше стане Сполученими Штатами, було засноване іспанцями в середині 1500-х років у Сент Огастині, Флорида. Однак воно не відігравало помітної ролі у формуванні нової нації, на відміну від поселень, що з'явилися далі на північ узбережжя Атлантичного океану – у Віргінії, Массачусетсі, Нью-Йорку та десятках інших областей, де осідали потоки іммігрантів з Європи.

Колоніальний період

Більшість поселенців, котрі прибули до британських колоній у 1600-і роки, були англійцями. Інші іммігрували до Америки з Нідерландів, Швеції, Німеччини, Франції, а пізніше – з Шотландії та Північної Ірландії. Деякі з них полишили свою батьківщину, рятуючись від воєн, політичних репресій, релігійних переслідувань або ув'язнення. Деякі з переселенців приїздили як слуги, найняті за контрактом, котрі сподівалися розбагатіти й здобути волю. Африканських негрів продавали в рабство і привозили сюди у кайданах.

На 1690 рік населення цих нових земель становило 250 тисяч осіб. Менше ніж за століття воно зросло на 2,5 мільйона чоловік.

Переселенці мали досить різні мотивації для прибуття до Америки, й відповідно до цього тут сформувалося 13 різних колоній. Відмінності між трьома регіональними групами колоній були ще разючішими. Перші поселення виникли на Атлантичному узбе-

режжі й узбережжі річок, які впадали в океан. На Північному Сході колоністи освоювали горбисту місцевість із кам'янистим ґрунтом, що утворилася внаслідок танення льодовиків. Тут склалися сприятливі умови для використання гідроенергії, й відтак «Нова Англія», включно зі штатами Массачусетс, Коннектикут і Род Айленд, розвивала економіку, що базувалася на лісоматеріалах, продуктах рибальства, суднобудуванні й торгівлі.

Територія колоній у центральній частині країни, разом із Нью-Йорком і Пенсильванією, мала поміркований клімат і різноманітний ландшафт. Там розвивались як промисловість, так і сільське господарство, а тамешнє суспільство відзначалося етнічним розмаїттям і космополітичними настроями. Скажімо, у Нью-Йорку можна було зустріти богемців, датчан, голландців, англійців, француузів, німців, ірландців, італійців, норвежців, поляків, португальців, шотландців і шведів.

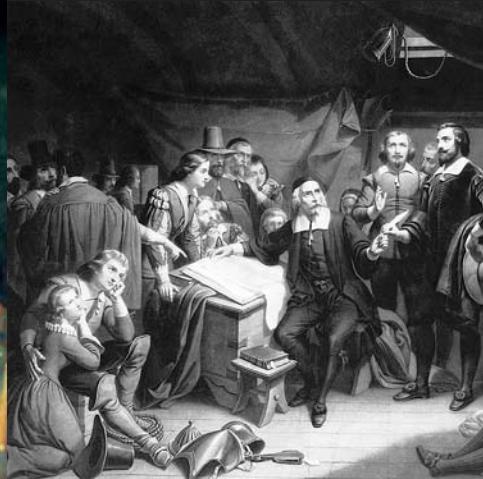
Південні колонії – Віргінія, Джорджія і обидві Кароліни – вирізнялися сприятливими умовами для землеробства: тривалим сільськогосподарським сезоном і родючими ґрунтами, а отже, їхня економіка мала здебільшого аграрний характер. Там розвинувся клас дрібних фермерів і багатих аристократів-землевласників, котрі володіли великими плантаціями, на яких застосовували працю африканських невільників.

Відносини між європейськими переселенцями та корінними американцями (яких називали індіанцями) відзначалися складним поєднанням співробітництва й протистояння. Окрім регіонів країни мали досвід торговельних стосунків і певної соціальної взаємодії з місцевим населенням, однак із розширенням нових поселень індіанців примусово витісняли з їхніх земель за допомогою зброї.

Фрагмент картини американського художника Бенджаміна Веста (1738–1820), на якому зображене укладення Угоди Вільяма Пенна з корінними американцями тих місць, де він заснував колонію Пенсильванія – притулок для квакерів та інших переселенців, які пратнули свободи віроповідання. Справедливе поводження Пенна з індіанцями-делаверами було винагороджено тривалими дружніми відносинами, на відміну від постійних сутінок і ворожнечі, що існували між європейськими поселенцями й індіанськими племенами в інших колоніях.

Томас Джефферсон, автор Декларації незалежності і третій Президент Сполучених Штатів.

Пілгрими підписують історичну угоду на борту пароплава «Мейфлавер», 1620 рік.

Бенджамін Франклін – учений, винахідник, письменник, видавець, засновник міста Філадельфія, дипломат і політичний діяч, котрий підписав Декларацію незалежності Конституцію США.

Американська поштова марка, випущена на честь 200-річного ювілею експедиції Люїса і Кларка в часи президентства Томаса Джефферсона, яким було доручено нанести на карту західні терени і шляхи до штату Орегон.

Колонії фінансував не безпосередньо британський уряд, а приватні особи або компанії. Всі поселення, окрім Джорджії, постали у вигляді компаній акціонерів або окремих власників, права яким надавав сам король. Деякими колоніями управляли керівники компаній, але з часом розвинулася система державної дольової участі, заснована на британському законодавстві та громадянському праві.

Політичний хаос у Великобританії досяг піку в часи Великої Революції 1688–1689-х років, яка повалила правління короля Джеймса I, обмежила монархію й розширила свободи громадян. Подібні зміни виявилися сприятливими для американських колоній. Їхні законодавчі збори вимагали для себе статусу місцевих парламентів. Вони вжили рішучих заходів для обмеження влади королівських губернаторів і збільшення власних повноважень.

У наступні десятиліття постійні суперечності між губернаторами й законодавчими зборами спричинили загострення конфлікту американських і британських інтересів. Принципи і прецеденти, виявлені такими розбіжностями, стали неписаною конституцією колоній, яка спочатку зосереджувалася на самоврядуванні в межах Британської співдружності, а пізніше – спонукала до здобуття незалежності.

Шлях до незалежності

 Принципи лібералізму й демократії – політичного підґрунтя Сполучених Штатів – цілком природно формувалися у процесі побудови нового суспільства на незайманій землі.

Очевидно, що нова нація бачила себе як зразкова і самобутня, а Європа, у свою чергу, сприймала її то з тривогою, то з надією.

У 1700-і роки тринацять північноамериканських колоній Британії досягли значного розвитку. Вони збільшили кількість населення, економічний і культурний потенціал, довершили систему самоврядування. Однак лише через 170 років після заснування першого постійного поселення у Джеймстауні (штат Віртнія) Сполучені Штати Америки сформувались як нова нація.

Війна між Великобританією та Францією в 1750-х роках почала велася на території Північної Америки. Перемогу в ній здобула Великобританія, яка незабаром запровадила політику, спрямовану насамперед на ефективне управління й фінансування своєї великої імперії. Ці заходи спричинили значні утиски прав американських колоністів.

Так, королівським указом 1763 року було введено обмеження на відкриття нових територій для заселення. Цукровий закон 1764 року наклав податки на «предмети розкоші», включно з кавою, шовком і вином, і ввів заборону на імпортування рому. Закон про валюту 1764 року заборонив друкування паперових грошей у колоніях. Законом про квартирування 1765 року колоністів було зобов'язано забезпечувати продовольством і житлом вояків королівського війська. А Закон про гербовий збір 1765 року запроваджував обов'язкове придбання королівських марок для всіх видів юридичної документації, газет, ліцензій і договорів оренди.

Колоністи протистояли подібним нововведенням, а Закон про гербовий збір викликав найбільший організований спротив. З погляду громади колоністів, яка весь час зростала, головна проблема полягала у тому, що на них накладався податок з боку віддаленого від їхнього місця проживання законодавчого органу, на який вони не мали жодного впливу. В жовтні 1765 року 27 делегатів із дев'яти колоній зібралися у Нью-Йорку для коорди-

нування подальших дій, спрямованих на скасування Закону про тербовий збір. Там було прийнято рішення про право колоній на самовизначення у податковій сфері.

Самоврядування сформувало місцевих політичних лідерів, котрі об'єднували зусилля для протистояння репресивним, на їхню думку, парламентським актам. Після перемоги їхня скоординована кампанія проти Великобританії вщухла. Однак у наступні кілька років купка радикалів намагалася зберегти наявні суперечності з метою досягнення не тимчасових поступок, а здобуття незалежності.

Семюель Адамс із Массачусетсу був найактивнішим із цих діячів. Він писав статті у пресі й виголошував промови, апелюючи до демократичних почуттів колоністів. Адамс сприяв заснуванню у всіх колоніях комітетів, які стали основою для подальшого революційного руху. На 1773 рік така діяльність захопила торговців, невдоволених намаганнями британців контролювати чайний бізнес. У грудні група чоловіків пробралася на три британські судна в Бостонській гавані й скинула за борт вантаж чаю.

З метою покарання Массачусетсу за такий вандалізм британський парламент закрив порт Бостона й обмежив повноваження місцевої влади. Нові заходи із запровадження так званих Репресивних законів призвели до несподіваних наслідків. Замість того, щоб ізолювати одну колонію, вони сприяли згуртуванню інших. У вересні 1774 року всі колонії, окрім Джорджії, делегували своїх представників до Філадельфії для обговорення «сучасного скрутного стану колоній». То був перший Континентальний конгрес.

Колоністи шаленіли від розpacу й гніву, спричинених утисками їхніх прав з боку Британії. Однак вони не дійшли згоди щодо шляхів виходу із цієї кризи. Роялісти прагнули залишитися

у підданстві короля. Помірковані ратували за компроміс задля досягнення прийнятніших відносин із британським урядом. А революціонери прагнули цілковитої незалежності. Вони запасалися зброєю й мобілізували сили, вичікуючи на слушний момент для початку боротьби.

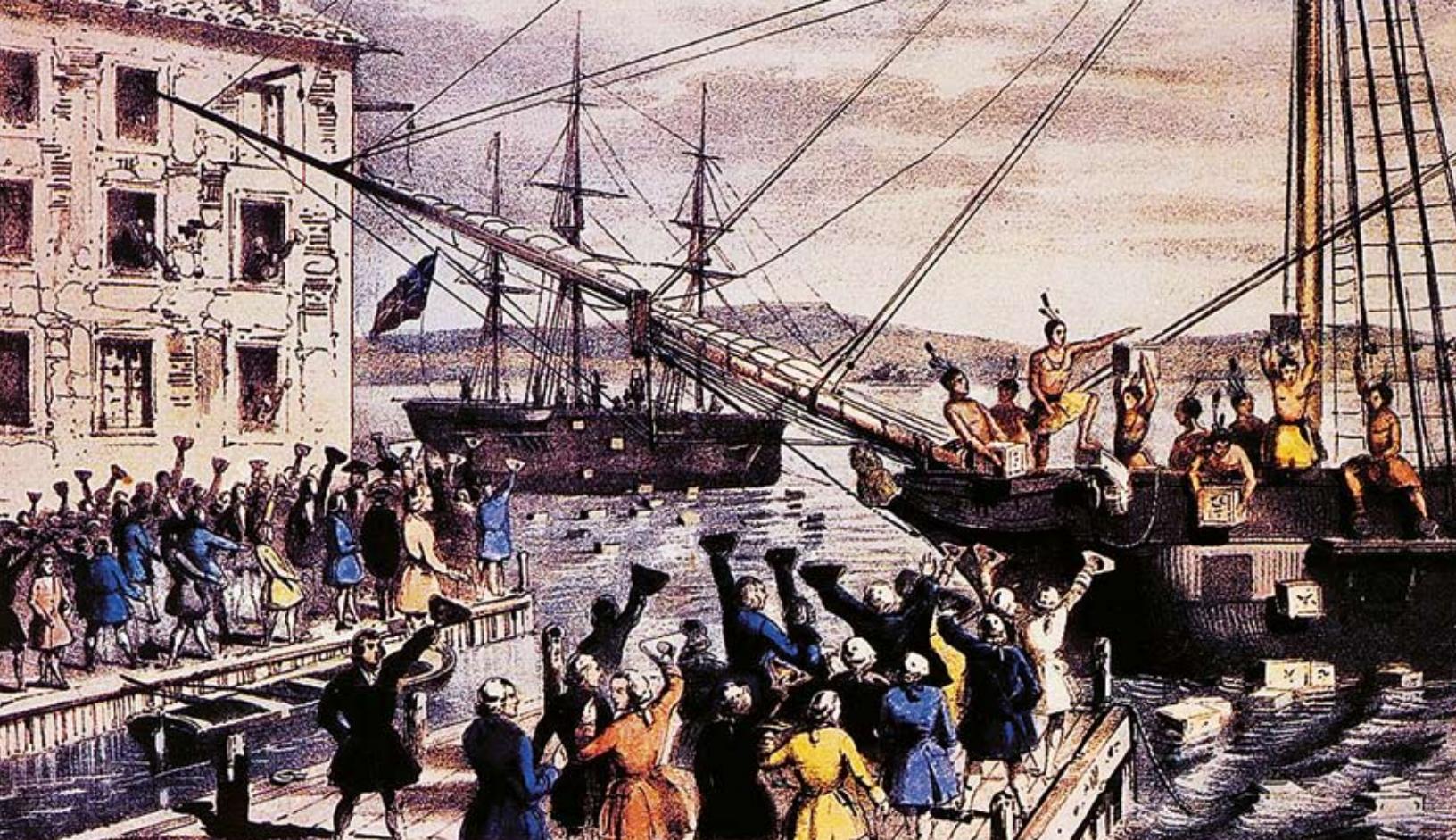
Революція

Aмериканська Революція – війна за незалежність від Великобританії – почалася 19 квітня 1775 року незначною перестрілкою між британськими військами й озброєними колоністами.

Британці вирушили із Бостона, штат Массачусетс, щоб захопити зброю і боєприпаси, які революційно налаштовані колоністи накопичили у навколишніх поселеннях. У Лексингтоні вони зустрілися із групою мінітменів (солдатів народної міліції, ополченців. – Прим. перекл.). Мінітмени, котрі одержали таку назву за те, що були готові до боротьби у будь-яку хвилину, налаштувалися на мирний протест і мали настанову свого лідера не відкривати вогонь першими. Британці наказали ополченцям розійтися, і вони підкорились, однак несподівано пролунав постріл, що спровокував британські війська застосувати проти мінітменів вогнепальну зброю і багнети.

Сутички спалахнули і в інших місцях у напрямі відступу до Бостона британських вояків, одягнених у яскраво-червону форму. Понад 250 таких «червономундирників» було вбито і поранено. Втрати американців становили 93 особи.

Криваві бої точилися довкола Бостона, тож представники колоній поспішили до Філадельфії для обговорення ситуації, що

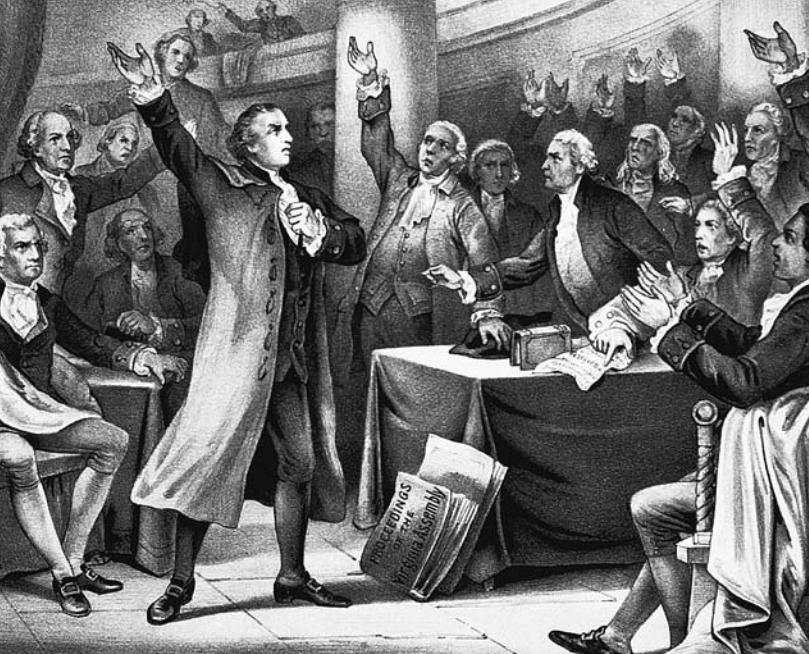

Протест проти британських податків, відомий як «Бостонське чаювання», 1773 рік.

Художник зображує початок збройного конфлікту 19 квітня 1775 року в Лексингтоні, штат Массачусетс, який призвів до Американської Революції. Місцева міліція протистоя-

ла британським військам, котрі вирушили захопити колоніальний арсенал зброї у сусідньому місті Конкорд.

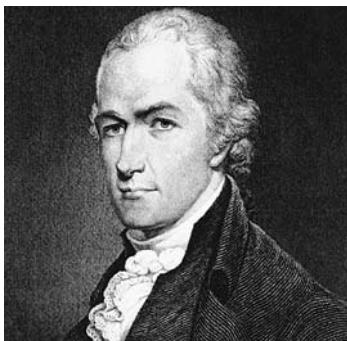
Революційний ватажок Патрік Генрі (стоїть ліворуч), автор чи не найкрілатішої фрази Американської Революції «Свобода або смерть!» під час дебатів 1775 року на Асамблей у Віртнії.

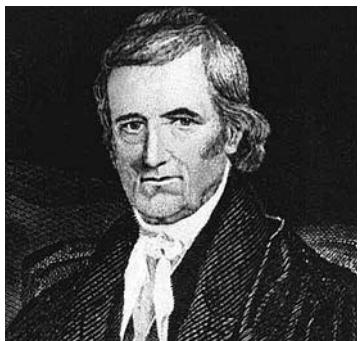
Джеймс Медісон, четвертий Президент Сполучених Штатів, котрого часто називають «батьком Конституції». Його публіцистичні виступи на дебатах про ратифікацію Конституції разом із виступами Александера Гамільтона і Джона Джекса було опубліковано під загальною назвою «Нотатки федераліста» (*The Federalist Papers*).

склалася. Більшість із них проголосували за оголошення війни Великобританії. Делегати домовилися об'єднати колоніальну міліцію в континентальну армію і призначили верховним головнокомандувачем Джорджа Вашингтона з Віртнії. Однак водночас цей другий Континентальний конгрес ухвалив рішення про мир, яке містило звернення до короля Джорджа III з проханням вжити заходів для запобігання подальшим воєнним діям. Монарх відхилив цю петицію і 23 серпня оголосив про бунт в американських колоніях.

Заклики до здобуття незалежності посилились у наступні місяці. Радикальний політичний теоретик Томас Пейн долучився до теоретичного обґрунтування відокремлення колоній. У памфлеті під назвою «Здоровий глупць» (*Common Sense*), видрукованому накладом 100 000 примірників, він виступив із жорсткою критикою ідеї спадкоємної монархії. Пейн указав на два альтернативні шляхи подальшого поступу Америки: тривале підпорядкування

Александр Гамільтон, міністр фінансів адміністрації Президента Джорджа Вашингтона, прихильник сильного федерального уряду і розвитку промисловості.

Алонзо Чапель. Портрет Джона Маршалла, Голови Верховного Суду США в 1801–1835 роках.

тиранічному королю й застарілій системі уряду – або ж здобуття свободи і щастя у самодостатній, незалежній республіці.

Другий Континентальний конгрес призначив комітет на чолі з Томасом Джефферсоном з Віртгінії для підготовки документа із зазначенням скарг колоній до короля й винесенням рішення про відокремлення. Це була Декларація незалежності, яку підписали 4 липня 1776 року. Відтоді Четверте липня відзначається як національне свято – День незалежності Америки.

Декларація незалежності не лише проголосила народження нової нації. Вона сформулювала філософію свободи людини, яка могла б перетворитися на рушійну силу в усьому світі. Документ спирається на французьку та британську політичні традиції, зокрема на положення Джона Локка, викладені у його «Другому трактаті про Уряд» (*"Second Treatise on Government"*), які стверджували віру в те, що політичні права є основою прав людини, а відтак вказували на їхній загальнолюдський характер.

Сам факт проголошення незалежності не зробив американців вільними. Британські сили розгромили континентальні війська у штаті Нью-Йорк від Лонг-Айленда до міста Нью-Йорк. Вони завдали поразки американцям у Брандівайні, штат Пенсильванія, і зайняли Філадельфію, спонукавши Континентальний конгрес до негайної евакуації. Американські сили здобули перемогу у Саратозі, штат Нью-Йорк, і в Трентоні та Прінстоні, штат Нью-Джерсі. Джордж Вашингтон докладав чималих зусиль для мобілізації людських і матеріальних ресурсів, яких катастрофічно бракувало.

Вирішальна допомога надійшла в 1778 році, коли Франція визнала Сполучені Штати й підписала двосторонній договір про оборону. Однак підтримка французького уряду виходила з геопо-

літичних, а не ідеологічних міркувань. Франція прагнула послабити могутність свого давнього супротивника – Великобританії.

Війна, що почалася у Лексингтоні, штат Массачусетс, тривала вісім років і охопила майже весь континент. Бої точилися від Монреаля в Канаді на півночі до Саванни в штаті Джорджія на півдні. В 1781 році величезна британська армія капітулювала у Йорктауні, штат Віртгінія, однак війна тривала із змінним успіхом ішов два роки. Врешті-решт 15 квітня 1783 року в Парижі було підписано мирну угоду.

Історичне значення і наслідки Революції сягало далеко за межі Північної Америки. Ця подія привернула до себе увагу політичних теоретиків Європи і змінила концепцію прав і свобод людини в усьому західному світі. Вона викликала захоплення таких світочів, як Тадеуш Косцюшко, Фрідріх фон Штойбен і Маркіз де Лафайєтт, котрі приєдналися до Революції й прагнули поширити її ліберальні ідеї у своїх країнах.

Згідно з Паризьким договором, було визнано незалежність, свободу і суверенітет тринацяті країн колишніх американських колоній, а відтепер – штатів. Постало нагальне завдання об'єднати їх у нову державу.

Формування національного уряду

1783

року, внаслідок перемоги у війні за незалежність від Великобританії, тринацяті американських колоній стали тринацятма Сполученими Штатами Америки. Напередодні закінчення бойових дій було ратифіковано угоду між штатами щодо засад управління новою незалежною державою. Ця угода, відома

як Статті Конфедерації, передбачала союзницький устрій, що мав досить непевний вигляд. Джордж Вашингтон назвав його ілюзією. Адже на той час у державі ще не було єдиної валюти, національних збройних сил, зовнішньої політики та національної системи оподаткування.

Суперечності між штатами Меріленд і Віргінія стосовно навігаційних прав на річці Потомак, по якій проходив кордон між ними, було винесено на розгляд конференції п'яти штатів, яка відбулася 1786 року в Аннаполісі (Меріленд). Александр Гамільтон, делегат від штату Нью-Йорк, зазначив на зібранні, що подібні комерційні проблеми являють собою лише верхівку айсберга економічних і політичних питань. Він наголосив на необхідності перегляду Статей Конфедерації. За підтримки інших делегатів ініціатива цього найвпливовішого політика Америки з Вашингтона перемогла позиції супротивників, які вважали її занадто сміливою.

З'їзд у Філадельфії в травні 1787 року видався особливим. 55 його делегатів мали досвід роботи в колоніальних і державних органах влади і виявляли високу обізнаність в історії, юриспруденції та політичній теорії. Більшість із них були досить молоді за віком, хоча до складу групи входив уже літній Бенджамін Франклін, котрий наблизався до завершення своєї надзвичайної громадської і наукової кар'єри. Двоє інших не менш видатних американців не були присутні на зібранні: Томас Джефферсон перебував у Парижі як американський посол у Франції, а Джон Adams очолював дипломатичну місію у Великобританії.

Континентальний конгрес уповноважив з'їзд внести поправки до Статей Конфедерації. Натомість делегати повністю відкинули наявні положення, вважаючи їх не відповідними потребам нової

нації, і розробили концепцію нової форми правління, що базувалася на розподілі законодавчих, виконавчих і судових повноважень. Так з'їзд перетворився на Конституційні збори.

Узгодження окремих статей нової Конституції виявилося надзвичайно складною справою. Багато делегатів надавали перевагу сильному національному урядові, який би перебрав на себе більшу частину владних повноважень штатів. Інші не менш переконливо виступали проти абсолютизації федеральної влади, вілстоюючи автономістичні місцеві органи влади. Okремі делегати ставили під сумнів здатність американців до самоуправління, а тому чинили спротив будь-якій формі загальнонародних виборів.

Історична кімната у філадельфійській Залі Незалежності, де влітку 1787 року було прийнято Основний Закон країни – Конституцію США.

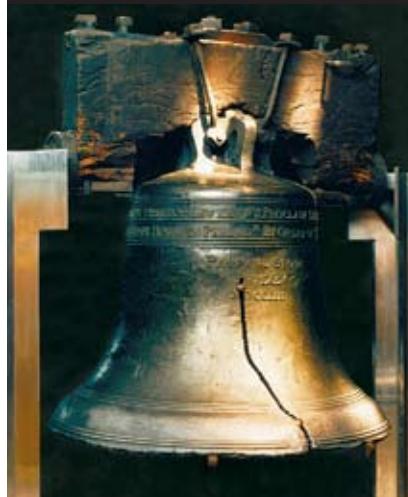
Інші вважали, що національний уряд повинен заручитися якомога ширшою підтримкою народних мас. Делегати від дрібних штатів відстоювали рівне представництво в національному законодавчому органі. А представники великих штатів претендували на ширші повноваження. Делегати від штатів, де рабство було заборонено, сподівалися на його повне скасування. Їм усіляко опонували представники рабовласницьких штатів. Деякі делегати пратнули обмежити кількість штатів у складі Союзу. Інші підтримували надання статусу державності щойно заселеним теренам на Заході.

Кожне з порушених питань викликало нові дискусії, які вирішувалися шляхом компромісу.

Проект Конституції виявився досить лаконічним документом, однак у ньому було вперше розроблено структуру найскладнішої форми виконавчої влади. Національному урядові надавалися повноваження запроваджувати грошові одиниці, накладати податки, видавати патенти, формувати зовнішню політику, створювати армію й пошту, а також вести війни. Такий державний устрій складався із трьох рівноправних гілок влади – Конгресу, інституту президента і судової системи, які наділялися збалансованими повноваженнями й контролем за діяльністю одної.

Економічні інтереси зумовлювали спрямовання дебатів стосовно положень Конституції, які мали врівноважити інтереси штатів, окремих місцевостей і світоглядів. Важливу роль у виправцюванні цього документа відіграв ідеалізм його творців. Вони свято вірили, що закладають підвальнини для створення уряду, який усіляко сприятиме розвиткові свободи людини та громадянської гідності.

17 вересня 1787 року, після чотирьох місяців обговорення, більшість делегатів підписали нову Конституцію. Вони домови-

«Дзвін Свободи» у Філадельфії, штат Пенсільванія, – незмінний символ американської свободи. Його перший набат пролунав 8 липня 1776 року на відзначення акту прийняття Декларації незалежності. Дзвін дав тріщину в 1836 році під час поховання Джона Маршала, Голови Верховного Суду США.

Оригінал Конституції США, підписаної делегатами 17 вересня 1787 року у Філадельфії.

Мати з донькою розглядають документи у виставковій залі Національного архіву у Вашингтоні, округ Колумбія, де експонуються оригінали Конституції США, Декларації незалежності та Білля про права.

лися, що вона набуде статусу Основного Закону країни, якщо її ратифікують дев'ять із тринадцяти штатів.

Процес ратифікації тривав близько року. Опоненти прийняття нової Конституції висловлювали побоювання, що сильний центральний уряд може стати тиранічним і репресивним. У відповідь на це її прихильники запевняли, що система контролю і збалансованості повноважень призначена запобігти цьому. Дебати з цього питання спричинили формування двох фракцій: федералістів, котрі виступали за сильну центральну владу і, відповідно, підтримували Конституцію, й антифедералістів, які відстоювали вільне об'єднання штатів і відхиляли прийняття цієї Конституції.

Прикметно, що після ратифікації Конституції чимало американців не знайшли у її статтях істотних положень, зокрема переліку прав громадян. Коли у вересні 1789 року було скликано перший Конгрес у Нью-Йорку, законодавці погодилися внести в Основний Закон зазначені поправки. Минуло ще два роки, допоки десять поправок, відомі як Білль про права, не стали невід'ємним складником Конституції.

Перша із цих десяти поправок проголошує гарантування свободи слова, преси і віросповідання; право на подання протесту, мирні зібрання і вимоги щодо змін. Четверта поправка захищає громадян від безпідставного слідства й арешту. П'ята – передбачає належний процес судочинства в усіх кримінальних справах. Шоста – гарантує право на справедливий і швидкий суд. І Восьма – захищає від жорстокого і надмірного покарання.

Білль про права було прийнято понад два століття тому, і звідтоді до Конституції було додано лише сімнадцять нових поправок.

Ранній період, експансія на Захід і регіональне розмаїття

30

квітня 1789 року Джордж Вашингтон склав присягу як перший Президент Сполучених Штатів. У часи Революції він відповідав за формування боєздатних збройних сил. Відтепер на нього було покладено завдання створити дієвий уряд.

Джордж Вашингтон працював разом із Конгресом над утворенням департаментів зовнішніх справ, фінансів, юстиції та оборони. Керівники цих урядових структур мали статус і президентських радників, які формували його кабінет міністрів. Було створено Верховний Суд, який складався із Голови суду й п'яти судових чиновників загального права, а також скликано три окружні й тринадцять регіональних судів. Чільна увага надавалася розробці стратегії управління західними теренами й прийняття їх до складу Союзу як нові штати.

Вашингтон обіймав посаду Президента два чотирирічних терміни, а потім добровільно подав у відставку і створив цим прецедент, який зрештою став законодавчою нормою. Наступні два Президенти, Джон Адамс і Томас Джефферсон, уособлювали два різні напрями політичної думки стосовно урядової моделі. Подібні розбіжності призвели до формування перших політичних партій у західному світі. Федералісти, на чолі з Адамсом й Александром Гамільтоном, міністром фінансів при Вашингтоні, представляли інтереси торгової та виробничої галузей. Вони боялися анархії й ідеалізували сильний центральний уряд, який міг запроваджувати національну економічну політику й забезпечувати належний порядок. Найбільшу підтримку вони мали на Півночі країни.

Республіканці, очолювані Джейфферсоном, репрезентували сферу сільськогосподарських інтересів. Вони виступали проти сильного центрального уряду й відстоювали права штатів і самодостатність фермерів. Відповідно, значною підтримкою вони користувалися на Півдні.

Приблизно за два десятиліття молода держава спромоглася досягти значного розквіту в умовах відносного миру. Її політика полягала у встановленні дружніх і неупереджених відносин з іншими країнами світу. Проте вона не могла застрахуватися від політичних подій у Європі, зокрема у Великобританії та Франції, які перебували у стані війни. Британський флот захоплював американські судна, які прямували до Франції, а здобиччю французвів, відповідно, ставали американські пароплави, що пливли до Великобританії. Інтенсивні дипломатичні переговори запобігали розгортанню воєнних дій у 1790-х і на початку 1800-х років, однак вступ США у війну з метою захисту своїх інтересів видавався лише питанням часу.

Війна Сполучених Штатів з Великобританією почалася 1812 року. Театром бойових дій стали переважно північно-східні штати і східне узбережжя. Один із експедиційних корпусів британців дійшов до нової столиці – Вашингтона в окрузі Колумбія. Він обстріляв урядові приміщення, спричинивши відступ Президента Джеймса Медісона за місто, яке палало у вогнищах пожеж. Однак американська армія і флот вигралі чимало вирішальних для остаточної перемоги битв. Через два з половиною роки, вичерпавши матеріальні ресурси війною з Францією, Великобританія підписала мирну угоду зі Сполученими Штатами. Американська перемога раз і назавжди розвіяла британські надії на відновлення свого впливу на території, які простяглися на південь від канадських кордонів.

На час завершення війни 1812 року було вирішено значну частину серйозних проблем, які постали перед новою американською республікою. Національний союз, відповідно до Конституції, створив баланс між свободою і порядком. Невисокий державний борт і перспективи нових відкриттів на континенті давали надії на мир, процвітання і соціальний поступ. Найважливішою подією у зовнішній політиці США стала заява Президента Джеймса Монро про американську солідарність із країнами Центральної й Південної Америки, які нещодавно здобули незалежність. Доктрина Монро застерігала Європу від подальших спроб колонізувати Латинську Америку. У свою чергу, багато новостворених держав висловлювали політичну прихильність до Сполучених Штатів і брали північноамериканську модель за основу своїх конституцій.

Територія Сполучених Штатів подвоїлася із приданням у 1803 році штату Луїзіана у Франції і в 1819 році – Флориди в Іспанії. З 1816 до 1821 року з'явилося шість нових штатів. У 1812–1852 роках населення США потроїлося. Обшири молодої держави та її розмаїття виходили поза межі будь-якої системи, що також породжувало певні суперечності.

Сполучені Штати були країною як цивілізованих міст, заснованих на торгівлі й промисловості, так і первісних прикордонних зон, де правові норми часто ігнорувалися. Це було суспільство, яке обожнювало свободу, але дозволяло рабство. Конституція об'єднала всі ці розбіжності, однак внутрішня напруга посилювалася.

Конфлікт місцевого рівня

Hа 1850 рік Сполучені Штати вже були величезною країною, яка простяглась поміж двома океанами. Відмінності між штатами в географічному розташуванні, природних ресурсах та інфраструктурі були очевидними і виявлялися у кожному регіонові.

Нова Англія та центральноатлантичні штати сформувались як чільні осередки фінансів, торгівлі та промисловості. Основним їхнім продуктом були текстиль та одяг, деревина і машини. Тут також стрімко розвивалася морська торгівля. Південні штати здебільшого спеціалізувалися на сільському господарстві, застосовуючи рабську працю для виробництва тютюну, цукру і бавовни. У центрально-західних штатах домінувало фермерство, а зернова і м'ясна продукція тут були результатом праці вільнонайманих робітників.

Генрі Клей зі штату Кентуккі – один із найвпливовіших американських політиків першої половини XIX століття. Особливу роль Клей відіграв у збереженні Союзу з Міссурі під час досягнення Компромісів 1820 та 1850 років, коли прийняття двох частин законодавства поставило на дягкий час крапку у суперечках про рабство в країні.

В 1819 році територія Міссурі подала заявку на отримання статусу штату. Мешканці північних регіонів країни були проти цього, оскільки там налічувалося 10 000 невільників. Конгресмен Генрі Клей зі штату Кентуккі запропонував компроміс: Міссурі має увійти в Союз і скасувати рабовласництво, а Мен слід прийняти як вільний штат.

Регіональні позиції щодо цієї проблеми зміцнилися в наступні після Міссурійського компромісу десятиліття. На Півночі все більше і більше розгортається рух за скасування рабства. Південь зайняв жорстку позицію щодо необхідності збереження економічного статусу кво і панування білої меншості. Тисячі рабів рятувалися втечею на Північ через мережу таємних шляхів, відомих як «підземна залізниця», однак, за даними перепису 1860 року, вони все ще становили третину всього населення невільницьких штатів.

Більшість жителів Півночі не бажали кидати виклик існуванню рабства на Півдні, однак вони виступали проти його поширення на західні терени. Мешканці Півдня відстоювали право території на самовизначення. Молодий політик з Іллінойсу Абрахам Лінкольн добре розумів, що ця проблема має не місцевий, а загальнодержавний характер. «Будинок, який на шкоду собі розколюється навпіл, не може стояти, – наголошував він. – ... уряд не спроможний постійно балансувати між напіврабством і напівсвободою. Сподіваюся не на розпад Союзу, а на припинення його розілу».

У 1860 році Республіканська партія висунула Лінкольна з його антирабовласницькою програмою своїм кандидатом на посаду Президента країни. З-поміж чотирьох інших претендентів він набрав лише 39 відсотків голосів виборців, але у Колегії вибірників (група громадян, які безпосередньо обирають Прези-

дента США після проведення всенародного голосування) здобув явну більшість.

Буря, що зароджувалася десятиліттями, ось-ось мала вибухнути з шаленою силою. Південні штати загрожували вийти зі складу Союзу у випадку, якщо Президентом стане Лінкольн, процедура виходу навіть уже почалася до того, як його було приведено до присяги. Тож новообраному Президентові випала місія зміцнення Союзу.

Громадянська війна і повоєнна відбудова

Війна між Північчю і Півднем почалася у квітні 1861 року. Південні штати вимагали права на відокремлення і формування своєї Конфедерації. Їхня сторона першою відкрила вогонь. Північні штати під головуванням Президента Лінкольна налаштувалися зупинити повстання і зберегти цілісність Союзу.

Північ мала вдвічі більше штатів і мешканців, аніж Південь. У її розпорядженні були достатні ресурси для ведення війни, а також розвиненіша залізнична мережа. Південь володів більшою кількістю досвідчених воєначальників і мав перевагу ведення боївих дій на своїй території.

Протягом чотирьох років наземні операції із зачлененням десятків тисяч вояків і коней велися на території штатів Віртінія, Меріленд, Пенсильванія, Теннессі та Джорджія. Морські бої відбувались уздовж Атлантичного узбережжя й на річці Міссісіпі. У тому регіоні збройні сили Союзу здобули низку перемог. У Віртінії вони, навпаки, зазнавали поразки за поразкою у спробі захопити столицю конфедератів – місто Річмонда.

Найкровопролитніша за всю війну битва відбулася 17 вересня 1862 року, коли дві армії зустрілися біля притоки Антъетам під Шарпсбургом, штат Меріленд. Двобій завершився «нічиєю», однак генерал конфедератів Роберт Лі вирішив відступити, а головнокомандувач союзницьких військ Джордж Мак-Клеллан не наважився переслідувати супротивника, що врятувало Південь від поразки.Хоча ця битва залишилася, за військовою термінологією, не остаточною, її наслідки були величезними. До цього Великобританія і Франція планували визнати Конфедерацію. Але після битви вони затримали прийняття цього рішення, і Південь так і не одержав нагальної допомоги.

Кілька місяців по тому Президент Лінкольн підписав Декларацію про звільнення, у якій було проголошено свободу рабам на всій території Конфедерації, а також видав дозвіл на набір афроамериканців до армії Союзу. Відтепер Північ воювала вже не лише за збереження Союзу, а і за скасування рабства.

Союзницькі сили здобули значну перевагу у війні своїми перемогами 1863 року під Віксбургом у Міссісіпі й Геттісбергом у Пенсильванії, а потім завдяки застосуванню «тактики випаленої землі» генерала Вільяма Т. Шермана, який пройшов через усю Джорджію і в 1864 році увійшов до Південної Кароліни. В квітні 1865 року армії Об'єднаних сил Союзу під командуванням генерала Улісса С. Гранта оточили війська Роберта Е. Лі у Віртінії. Лі здався у полон – так закінчилася Громадянська війна у Сполучених Штатах.

Умови капітуляції були досить м'якими. «Заколотники відтепер знову є нашими співвітчизниками», – нагадував Грант своїм воякам. У Вашингтоні Президент Лінкольн був готовий почати процедуру примирення, однак йому це не судилося. За тиждень

Візит Президента Абрахама Лінкольна (в центрі) до табору військ Союзу в жовтні 1862 року, після битви біля притоки Антьєтом.

Родина рабів збирає бавовну поблизу міста Саванна, штат Джорджія. Початок 1860-х років.

Тіло конфедерата, який загинув під кам'яним муром у битві під Чанселорсвілем у травні 1863 року. Здобувши перемогу під Чанселорсвілем, сили Північної Америки просунулися на Північний захід до штату Пенсильванія, де зазнали поразки у триденній битві під Геттісбергом, що стало поворотним моментом Громадянської війни і найбільшою битвою в Північній Америці. У Громадянській війні 1861–1865 років загинуло більше американців, аніж в інших війнах за всю історію США.

після капітуляції Півдня він загинув від рук південця, котрий постився йому за поразку. Відтак місяця залагодження суперечок випала на долю Ендрю Джонсона, віце-президента Лінкольна, котрий був вихідцем із Півдня і збирався втілити в життя план його швидкої «реконструкції».

Джонсон видав указ про амністію, яка відновила політичні права багатьох південців. До кінця 1865 року майже всі колишні штати Конфедерації анулювали акт відокремлення і підписали угоду про скасування рабства, однак усі вони, за винятком штату Теннессі, відмовилися ратифікувати конституційну поправку, яка надавала повне громадянство афроамериканцям. Це спонукало конгресменів-республіканців запровадити власну версію Реконструкції. Вони запропонували вжити жорстких заходів щодо колишніх заколотників і заборонити екс-лідерам конфедератів обійтися високі державні посади. Республіканці розділили Південь на п'ять військових округів, які підпорядковувалися генералам Об'єднаних сил Союзу, і позбавили права голосу кожного, хто відмовлявся складати присягу на вірність Союзу. До того ж, вони всіляко обстоювали дотримання прав афроамериканців. Президент Джонсон намагався протистояти багатьом із цих політичних ініціатив, однак накликав на себе процедуру оголошення імпічменту. Голосів для висловлення недовіри Президентові не вистачило, і Джонсон залишився на своїй посаді, однак Конгрес зберігав свій високий вплив іще три наступні десятиліття.

Суперечності й ворожнеча, що спричинили Громадянську війну, не зникли після її закінчення. З відновленням політичної влади білого населення на Півдні страждання їхніх чорношкірих співгромадян тривало і надалі. Вони отримали бажану свободу, але існували перешкоди у її застосуванні на рівні місцевого законо-

давства, яке забороняло доступ негрів до багатьох громадських закладів. Негритянська спільнота отримала право голосу, але її всіляко залякували на виборчих дільницях. Південь відокремився від решти країни і зберігав свою автономію ще ціле століття по тому. Процес повоєнної Реконструкції почався під високими гаслами й ідеалами, що їх розвіяли буревії корупції й расизму. Його провал затягнув боротьбу за рівність для афроамериканців до ХХ століття, коли ця проблема набула вже не регіонального, а національного масштабу.

Розвиток і перетворення

Pозвиток Сполучених Штатів набув значних темпів у наступні після Громадянської війни десятиліття. Межі між штатами поступово ліквідовували; сільськогосподарська Республіка перетворювалася на урбанізовану державу з величими фабриками, сталеливарними заводами і трансконтинентальними залізницями. Стрімко зростали міста. Мільйони іммігрантів прибували до США, щоб почати нове життя у «країні казкових можливостей».

Винахідники широко впроваджували наукові відкриття. Александр Грехем Bell винайшов телефон. Томас Едісон створив електричну лампочку і разом із Джорджем Істматом – рухливу картинку, кіно. Станом на 1860 рік уряд видав 36 000 патентів, а за наступні 30 років – ще 440 000.

Це була доба корпоративної консолідації, особливо у сталеливарній, залізничній, нафтovidобувній і телекомуникаційній галузях промисловості. Монополії перешкоджали вільній конкуренції на ринку, що спричинило заклики до запровадження державного ре-

гулювання економіки. 1890 року вийшов відповідний закон, який забороняв монополіям обмежувати торгівлю, однак він не набув дієвого впровадження відразу.

Попри вагомі досягнення у промисловості, сільське господарство залишалося основним заняттям в Америці. Втім, воно також зазнало великих змін. Посівні площи подвоїлися, вчені виводили нові сорти насіння. Машини, зокрема механічні сівалки, жниварки й молотарки, виконували більшу частину роботи, яку раніше здійснювали вручну. Американські фермери вирощували зернові культури та бавовну, виробляли яловичину, свинину й вовну в достатній кількості для задоволення потреб внутрішнього ринку і для експортування значних надлишків.

Західні регіони Сполучених Штатів продовжували вабити до себе нових поселенців. Шахтарі робили ставку на гори з багатими покладами руди, власники ранчо великої рогатої худоби – на великі поля і пасовиська, вівчарі – на долини річок, а фермери – на великі рівнини. Ковбої займалися скотарством, перетягуючи верхи на конях худобу до віддалених залізниць для транспортування її на Схід. Так багато хто уявляє собі образ Америки, попри те, що доба ковбойського «дикого Заходу» тривала неповних три десятиліття.

З часів першої висадки європейців на східному узбережжі Америки їхнє просування на Захід означало конфронтацію з автохтонними народами континенту. Довгі роки урядова політика полягала у витісненні корінних американців за межі місць проживання білого населення в безлюдні землі – на спеціально відведені території. Утім, знову й знову, влада порушувала досягнуті угоди з туземними племенами й розширявала ареал розселення нових іммігрантів. Наприкінці 1800-х років індіанці сіу з північ-

них рівнин й апачі на Південному Заході країни вели відчайдушну боротьбу за збереження свого самобутнього способу життя. Вони були досвідченими воїнами, але їх розбили урядові сили. Після цих конфліктів офіційна політика намагалася бути добре виваженою, але іноді виявлялася руйнівною. В 1934 році Конгрес запровадив заходи, спрямовані на захист племінних звичаїв і життя громад у резерваціях.

Останні десятиріччя XIX століття позначилися змаганнями європейських держав за колонізацію Африки й конкурентною боротьбою за ринки збуту і торгівлю в Азії. Багато американців вважали, що Сполучені Штати мали право й обов'язок розширювати свій вплив в інших частинах світу. Проте було й чимало інших громадян, котрі рішуче виступали проти будь-яких дій, що містили прояви імперіалізму.

Бік, що Сиант – воєдь племені сіу, котрій повів індіанців рівнин в останній великий бій проти військ США, зававши поразки генералу Джорджу Кастеру в битві під Літл Бітхорн у 1876 році.

Томас Едісон роздивляється плівку для кінопроектора, що його він винайшов разом із Джорджеем Істменом.

Коротка війна з Іспанією 1898 року наділила Сполучені Штати контролем над кількома іспанськими володіннями: Кубою, Пуерто-Рико, Гуамом і Філіппінами. Офіційно Сполучені Штати заохочували колонії розвивати власні системи самоврядування, однак фактично вони запроваджували там своє адміністративне управління. Ідеалізм у зовнішній політиці співіснував із практичним прагненням захищати економічні інтереси колись ізольованої країни, яка перетворилася на світову наддержаву.

Невдоволення і реформи

Станом на 1900 рік Америка пережила низку потрясінь – Громадянську війну, економічний розквіт і депресію. В країні незмінно утверждався ідеал свободи віросповідання, запроваджувалася здебільшого безкоштовна громадська освіта й формувалася вільна преса. Однак, водночас із позитивними

Іммігранти, котрі прибули на острів Елліс у Нью-Йорку, що був основною брамою Сполучених Штатів наприкінці XIX – на початку ХХ століття. У 1890–1921 роках до США іммігрувало майже 19 мільйонів чоловік.

Такий вигляд на початку ХХ століття мала нью-йоркська вулиця Малберрі, відома також як «Мала Італія». Новоприбулі родини іммігрантів оселялися заебільшого у щільно заселених міських анклавах.

перетвореннями, політичну владу було зосереджено в руках корумпованих чиновників та їхніх бізнесових партнерів. У відповідь на це виник реформаторський рух під назвою «Прогресивізм», мета якого полягала у подальшому розвиткові демократії й соціальної справедливості, приведенні до влади порядного уряду й запровадженні дієвішого регулювання економіки.

Письменники й соціальні діячі гостро критикували наявну практику управління державою, яку вважали несправедливою, хворобливою й небезпечною. Ептон Сінклер, Іда М. Тарбелл, Теодор Драйзер і Лінкольн Стеффенс дали початок так званій «викривальний літературі», метою якої був вплив на законодавців для легітимної боротьби з корупцією. Реформатори вважали, що розширення повноважень уряду гарантуватиме демократичний поступ усього американського суспільства й забезпечить добробут його громадян.

Дух «Прогресивізму» втілився в особі Президента США Теодора Рузвельта, котрий був переконаний, що реформи слід широко розгорнути на національному рівні. Рузвельт тісно співпрацював з Конгресом у напрямі встановлення контролю над монополіями й запровадження юридичних санкцій проти компаній, які порушували закон. Він невтомно діяв і у сфері збереження природних ресурсів Сполучених Штатів Америки, використання громадських земель і захисту рекреаційних зон.

Реформи тривали і під час президентства Вільяма Говарда Тафта та Вудро Вільсона. За їхнього правління було створено банківську систему Федерального резерву для визначення процентних ставок і контролювання грошових потоків, а також скликано Федеральну торговельну комісію, яка розслідувала нечесні методи конкуренції в економічній сфері.

Крім того, було прийнято низку нових законів про покращення умов праці моряків і залізничників; розроблено «систему розширення округів» для сприяння фермерам в отриманні інформації й кредитування. Було знижено або зовсім знято податкові ставки на імпортовані товари, щоб полегшити життя всіх американських громадян.

«Прогресивна» доба була також епохою великого переселення до Сполучених Штатів. У 1890–1921 роках сюди прибуло майже 19 мільйонів чоловік з усіх континентів. Якщо раніше більшість іммігрантів становили північні й західні європейці та невелика кількість китайців, то нова хвиля переселенців котилася з Італії, Росії, Польщі, Греції, Балкан, Канади, Мексики та Японії.

Сполучені Штати завжди були «плавильним казаном» (*melting pot* – метафора, яка застосовується для пояснення формування багатонаціональних спільнот, у яких «переплавляються» різноманітні національні культури, стираються етнічні відмінності і виникає єдина спільна культура. – Прим. перекл.), а тому там імміграційна сфера за три століття не зазнала істотних змін. Однак з 1920-х років на в'їзд до країни почали вводити квоти у відповідь на занепокоєння американців щодо втрати своїх робочих місць і культурних традицій через великий приплів іммігрантів. Проте, хоча великі хвилі переселення спричиняли значну соціальну напругу, більшість американців, чий пращури прибули до США з інших країн, вважали, що Статуя Свободи в нью-йоркській гавані символізує дух землі, гостинності для всіх, хто «прагне дихати вільно». Саме такі переконання зберегли Сполучені Штати як націю націй.

Перша світова війна, підйом 1920-х років, Велика депресія

Війна 1914 року в Європі, розв'язана Німеччиною й Австро-Угорщиною проти Великобританії, Франції, Італії та Росії, із самого початку становила загрозу національним інтересам США. Британський і німецький флоти блокували американське судноплавство, і водночас напади німецьких підводних човнів спричинили багато втрат. Близько 130 американців загинули, коли одна із таких субмарин потопила в 1915 році британський океанський лайнер «Лузітанія». Президент Вудро Вільсон висунув категоричну вимогу припинити подібні атаки, і йому вдалося цього досягти, втім, лише на якийсь час, оскільки

Діти працують на склодувному заводі "Indiana Glass Works" в Індіані, 1908 рік. Прийняття законодавства про дитячу працю було одним із чільних завдань «Прогресівізму» в США.

в 1917 році підводне рейдерство відновилося. Відтак Сполучені Штати оголосили війну своїм супротивникам.

Дії американського військового контингенту кількістю понад 1 750 000 чоловік відіграли вирішальну роль у здобутті перемоги над німецькими й австро-угорськими союзниками. Формально – перемир'я, а фактично – капітуляція відбулася 11 листопада 1918 року.

Президент Вільсон брав безпосередню участь у розробці угоди про завершення війни, яка базувалася на його плані з 14 пунктів про досягнення тривалого миру. Угода передбачала відмову від практики таємних міжнародних домовленостей, натомість заохочувала запровадження вільної торгівлі між народами, скорочення національних озброєнь, введення системи самоврядування для поневолених народів Європи і створення Ліги Націй – організації, яка б сприяла гарантуванню політичної незалежності й територіальної цілісності великих і малих держав.

Утім, підписана мирна угода фактично не містила жодного з положень її проектного варіанту, оскільки переможці наполягали на застосуванні жорстких санкцій щодо переможених. Ідею Вільсона про заснування Ліги Націй було зафіксовано у Версальському договорі, однак вона не отримала достатньої підтримки і була відхиlena Сполученими Штатами. Так Америка знову повернулася до політики інстинктивного ізоляціонізму.

Перші повоєнні роки відзначилися хвилюю робітничих заворушень і расових сутичок. Фермерів непокоїло різке припинення військових замовлень. Більшовицька агресивна політика роздмухувала в країні «червону паніку», яка десятиліттями породжувала войовничу ворожість до революційного комуністичного руху. Попри всі ці негаразди, Сполучені Штати зазнали значного

економічного розквіту у 1920-х роках. Американські родини спромоглися придбати перше власне авто, радіо та холодильник, регулярно відвідували кінотеатри. Після десятиліть політичної активності прихильникам жіночої емансипації таки вдалося в 1920 році добитися прийняття конституційної поправки, яка надала жінкам право голосувати.

Проте ця ейфорія тривала недовго. В жовтні 1929 року вартість багатьох акцій різко впала внаслідок штучної інфляції. За наступні три роки економічний спад Америки переріс у міжнародну економічну депресію. Підприємницька сфера згорталася, фабрики закривалися, банки банкрутували, фермерські прибутки скорочувалися. За статистичними даними, на листопад 1932 року 20 відсотків американців були безробітними.

Американські сухопутні війська ведуть вогонь із 37-міліметрового кулемета по німецьких позиціях під час Першої світової війни, 1918 рік.

Дівчата позують перед фотографами на одній із вечірок, 1920-і роки.

Президентську виборчу кампанію того року було зосереджено переважно на дебатах стосовно причин Великої депресії і шляхів виходу з неї. Герберт Гувер зініціював перші кроки у процес відродження економіки, але його зусилля виявилися недієвими і він програв виборчі перегони Франкліну Рузвельту. Словнений оптимізму новообраний Президент був налаштований застосувати всю повноту федеральної влади для рішучих дій. Адже саме йому судилося привести Сполучені Штати в епоху економічних і політичних змін.

«Новий курс» і Друга світова війна

На початку 1930-х років Президент Франклін Рузвельт запропонував «Новий курс» – план стрімкого виходу США з Великої депресії. У цьому документі зазначалося, що демократія не розвивалася в інших країнах не через її несприйняття громадянами, а тому, що люди втомилися від безробіття і нестабільності.

За правління Рузвельта було засновано Федеральну корпорацію страхування вкладів в ощадбанках. На ринку акцій було введено певні правила. Також було прийнято закони, які гарантували право робітників на представництво їх профспілками. Фермери отримали державні субсидії на вирощування певних сортів зернових культур і запобігання ерозії ґрунтів. Цивільний корпус збереження ресурсів заличував молодь до масового насадження дерев, очищення водних шляхів і покращення сфери обслуговування в національних парках. Адміністрація проведення громадських робіт задіювала кваліфікованих працівників у великомасштабних проектах, на кшталт спорудження дамб і мостів. Американська

комунальна система електропостачання забезпечила контроль над повенями й подачею електроенергії у нерозвиненому регіоні долини Теннессі. А Федеральне управління з надзвичайної допомоги розподіляло фінансову допомогу, здебільшого у формі прямих платежів.

Згодом з наступним етапом реалізації цього плану, уряд наймав робітників на прокладання доріг, будівництво летовищ і шкіл; укладав контракти з художниками, акторами, музикантами й письменниками для застосування мистецьких проектів; а також забезпечував молодь частковим працевлаштуванням. Було запропоновано і систему соціального захисту бідних, немічних і літніх громадян.

Назагал американці не схваливали ідею абсолютизації уряду, проте намагалися покласти на урядовців більшу відповідальність за народний добробут. І хоча політика «Нового курсу» матері-

Ліворуч – черга за суплом у часи Депресії, 1930-і роки. Праворуч – Президент Франклін Д. Рузельт підписує чи не найважливіший законодавчий акт «Нового курсу» – Закон про соціальне забезпечення 1935 року. Нині соціальне забезпечення є однією з найбільших програм уряду Сполучених Штатів, яка забезпечує надання пенсій за віком та інвалідністю мільйонам американців.

ально покращила життя мільйонів американців, однак вона не спромоглася відновити колишній розквіт країни. Кращі часи для американців настануть пізніше, коли Друга світова війна виведе Сполучені Штати на новий шлях.

Тоді як тоталітарні режими в Німеччині, Італії та Японії поширювалися на сусідні країни, США намагалися тримати нейтралітет. Дебати з цього приводу заточилися після того, як Німеччина захопила Францію і завдала бомбових ударів по Великобританії. Попри схильність до політики ізоляціонізму, Конгрес проголосував за військову мобілізацію та зміцнення Збройних сил США.

Коли Японія почала загрожувати захопленням джерел сировини, які живили західну промисловість, увага тромадськості була прикута до подій у Європі. У відповідь на це Сполучені Штати Америки ввели ембарго на найстратегічніший для Японії продукт – нафту – і висунули до неї вимогу звільнити загарбані території. Японія відмовилася і 7 грудня 1941 року здійснила нищівний напад на Тихоокеанську морську флотилію США у Перл-Харборі на Гаваях. Сполучені Штати оголосили війну Японії. Німеччина й Італія, які на той час були союзниками Японії, відповідно, оголосили війну Сполученим Штатам.

Американська промисловість і сільське господарство працювали на повну потужність для військових потреб. Виробництво різних видів озброєння вражало, адже менше ніж за чотири роки з конвеєрів зійшло 300 000 літаків, 5000 вантажних суден, 60 000 десантних суден і 86 000 танків. Основний трудовий тягар літ на плечі жінок, які працювали на фабриках замість мобілізованих на фронт чоловіків.

Друга світова війна в тихоокеанському регіоні відзначалася великокомасштабними морськими й повітряними операціями. На світлині – падіння підбитого японського літака під час атаки на американську флотилію авіаносців поблизу Маріанських островів, червень 1944 року.

50

Генерал Дуайт Ейзенхауер, Верховний головно-командувач групами військ США у Європі, спілкується із парашутистами незадовго до Нормандської операції, 6 червня 1944 року.

Складальний цех літаків-ви-нищувачів 3-38 "Lightning" часів Другої світової війни. Величезні обсяги військово-го виробництва перетворили Сполучені Штати, за висловом Президента Рузельєта, на «арсенал демократії».

51

Сполучені Штати, Великобританія і Радянський Союз, які об'єдналися для боротьби із нацистською загрозою, обрали Європу театром бойових дій. Вони домовилися звільнити середземноморський регіон від німецько-італійської навали й запобігти захопленню Москви. Потім вони планували звільнити Рим і Париж, а насамкінець – узяти Берлін.

Від початку окупації Польщі Німеччиною в 1939 році й до повної її капітуляції в 1945 році війна в Європі забрала життя мільйонів людей – як вояків, так і цивільних громадян. Ще мільйони були знищені голокостом – системною політикою геноциду нацистської Німеччини, спрямованої проти євреїв та інших етнічних груп.

Війна в Азії проходила здебільшого у формі морських баталій і десантних операцій зі звільнення тихоокеанських островів від японських загарбників. Бойові дії тривали там після закінчення війни в Європі. Останні битви були найкривавішими. Більшість американців, включно з Президентом Труменом, вважали, що введення військ у Японію забрало б іще чимало життів. Гаррі Трумен був схильний застосувати нещодавно винайдену атомну бомбу для прискорення завершення війни. Коли Японія відмовилася здатись, він наказав скинути бомби на міста Хіросіму й Нагасакі.

План Трумена спрацював – Японія капітулювала і Друга світова війна нарешті скінчилася у серпні 1945 року. Лише пізніше людство збагнуло жахливу і руйнівну силу ядерної зброї.

«Холодна війна», корейський конфлікт і В'єтнам

Bідразу після Другої світової війни Сполучені Штати відігравали провідну роль у світовій політиці. Це пояснювалося, здебільшого, їхнім впливом у щойно утвореній Організації Об'єднаних Націй та Північноатлантичному союзі (НАТО). Найважливішою політичною і дипломатичною проблемою раннього повоєнного періоду була «холодна війна», спричинена давніми ідеологічними суперечностями між Сполученими Штатами й Радянським Союзом у дискусії про модель найдемократичнішого і найвільнішого політико-економічного устрою, який забезпечує країні найповніший розквіт.

Опинившись віч-на-віч із повоєнним світом, у якому спалахували громадянські конфлікти і розпадалися колишні імперії, США сподівалися виступити гарантом стабільності й мирної реконструкції. Вони продовжили справу захисту демократії та вільної торгівлі, практичним підтвердженням чого були виділені на відбудову Західної Європи 17 000 мільйонів доларів у рамках «Плану Маршалла». Радянський Союз прагнув за будь-яку ціну забезпечити надійний захист своїх кордонів і застосовував військову силу для встановлення комуністичних режимів у Центральній і Східній Європі.

Стратегічним завданням Сполучених Штатів стало зупинення радянського експансіонізму. У ході такої політики стримування було досянуто повного виведення радянських військ з Ірану. США підтримували Туреччину у її протистоянні спробам Радянського Союзу встановити свій контроль над судноплавними шляхами, надавали економічну і військову допомогу Греції в ліквідації потужного комуністичного заколоту, докладали чимало зусиль

в організації повітряного мосту для переправки мільйонів тонн продовольства до заблокованого і розділеного Радянським Союзом Берліна.

З огляду на пріоритетність трансатлантичної американської допомоги, США не вдалося перешкодити комуністичним силам Мао Дзедуна, які 1949 року захопили владу в Китаї. Коли через рік Північна Корея, підбурювана Китаєм і Радянським Союзом, затарбала Південну Корею, Сполучені Штати заручилися санкцією

Президент Гаррі Трумен тримає газету, яка помилково повідомляє про його поразку на користь канівців від республіканців Томаса Дювея під час президентських виборів 1948 року.

Американська піхота веде вогонь по позиціях північно-корейських збройних сил, які вторглися у Південну Корею 1950 року. Цей кризовий конфлікт тривав три довгі роки.

ООН на військове втручання. Відтак, північнокорейці були витіснені назад і підписали договір про перемир'я, проте цей регіон ішо довго потерпав від напружених відносин і контингент американських військ залишався тут багато десятиліть.

У середині 1960-х років Сполучені Штати направили свої війська на захист Південного В'єтнаму від комуністичного зачолоту, що спалахнув на півночі країни. Американська присутність у цій гарячій точці зростала, однак була недостатньою для збереження Південного В'єтнаму від колапсу 1975 року. Війна забрала життя сотень тисяч людей. Вона також спричинила розкол громадської думки у самих США, навіюючи американцям страх перед подальшим втручанням у внутрішні справи інших держав.

Культурні зміни 1950–1980-х років

Y1950-х роках більшість американців були одностайні стосовно усвідомлення своєї світової місії. Вони прийняли тезу про необхідність зайняти сильну позицію у боротьбі зі світовим комунізмом й підтримувати політику уряду, спрямовану на інтенсивне поширення демократії. На той час США перебували на піку нечуваного економічного підйому. Бум у зростанні рівня народжуваності спричинив стрімкий розвиток приміських зон мегаполісів. Однак не всі американці насолоджувалися районним життям, і поступово суспільство опинилося віч-на-віч із новими викликами доби.

Афроамериканці започаткували рух, який мав на меті отримання гарантій справедливого поводження з ними в усій країні. Найголовнішу перемогу вони здобули в 1954 році, коли

Верховний Суд визнав, що окрім навчальних закладів для чорношкірих дітей відрізняються від подібних закладів для білих дітей. Цей висновок викликав процес десегрегації загальнодержавних шкіл. У 1960-х роках афроамериканці, очолювані проповідником Мартіном Лютером Кінгом молодшим, за підтримки Президента Ліндана Джонсона вибороли прийняття законодавства про цивільні права і право голосування. А такі чорношкірі лідери, як Малcolm X (Малcolm Літтл, або Малcolm Ікс. – Прим. перекл.), рішуче виступали проти міжрасового співробітництва. Проте багато афроамериканців здійснили поступовий і мирний перехід на щабель середнього класу суспільної ієархії, що спричинило глибокі демографічні зміни в американському суспільстві.

У 1960–1970-х роках багато американських жінок висловлювали занепокоєння тим, що вони позбавлені тих можливостей, які мають чоловіки. Очолювані письменницею Бетті Фрідан і журналісткою Глорією Стейнем, вони зорганізували рух, який сприяв внесенню змін до чинних законів і традицій і надавав жінкам рівні з чоловіками можливості у сferах підприємницької діяльності й освіти. Однак їхні зусилля, спрямовані на прийняття конституційної поправки, яка б гарантувала рівні права для жінок, були марними, оскільки для її ратифікації не вистачило голосів кількох штатів (проголосували 35 із необхідних 38).

У цей час нове покоління лідерів корінних американців згуртувалося для захисту своїх прав, задекларованих урядом у рамках різних угод з племінними групами. Вони застосували судову систему для відновлення контролю над правами володіння племінними землями і водними ресурсами, а також скористалися законодавством для надання необхідної допомоги своїм одноплемінникам у житловій та освітній сферах. Першим корінним

американцем, обраним у Сенат 1992 року, був Бен Найтхорс Кемпбелл.

Іспаномовні американці, особливо вихідці з Мексики, Центральної Америки, Пуерто-Рико та Куби, також стали політично активнішими. Їхніх представників обирали у місцеві, регіональні та національні органи влади, і вони координували свої зусилля для протистояння виявам дискримінації. Приміром, Цезар Шавез організував загальнонаціональний бойкот продукції каліфорнійських виноградників, який змусив виробників вести переговори з Об'єднаним союзом сільськогосподарських робітників про підвищення заробітної плати і поліпшення умов праці.

Багато студентів стали політично активнішими і взяли участь в акціях протесту проти війни у В'єтнамі, яку вони вважали аморальною. Їхня потужна кампанія врешті-решт змусила Президента Джонсона почати мирні перемовини. Молодь також стала заперечувати культурні цінності своїх батьків. Найпоказовішими виявами так званої «антокультури» були, наприклад, зачіски з довгого волосся, музика рок-н-рол і нелегальне вживання наркотиків.

Американці, котрі переймалися проблемами екології довкілля, наполягали на зменшенні забруднення повітря й води. 1970 року було започатковано урочисте відзначення «Дня Землі» й засновано Агенцію з охорони довкілля (Environmental Protection Agency). Екологічне законодавство адекватно відображало необхідність зниження факторів забруднення без завдавання значних збитків промисловості.

Великі соціальні зміни 1950–1980-х роках сформували відкрите, гнучке і різноманітне суспільство. Вимоги змін здебільшого носили мирний характер, однак іноді призводи-

Джекі Робінсон під час бейсбольного матчу в 1948 році. Цей спортсмен подолав «колохоровий бар'єр», встановлений перед чорношкірими професійними бейсболістами, – його прийняли до складу команди «Бруклін Доджерс» і він став однією із зірок цього виду спорту.

Елвіс Преслі, перша зірка рок-н-ролу Америки, виступає на телевізійному шоу «Ed Sullivan Show» 9 вересня 1956 року.

Мартін Лютер Кінг молодший супроводжує дітлахів до загальноодержавної школи у Гренаді, штат Міссісіпі, яка колись обслуговувала лише білих учнів, 1966 рік.

ли до збройних конфліктів, що спонукало до пошуку нових компромісів.

Упевнено, хоч і не так стрімко, Сполученим Штатам Америки вдалося досягти громадянського взаєморозуміння, представництва і захисту інтересів усіх багатокультурних складників нації.

Кінець ХХ століття

Політична напруга в США завжди відбивалася на суспільнстві, оскільки американці брали активну участь в обговорюванні шляхів вирішення міжнародних проблем, демографічних змін та ефективності технологічних інновацій. Останні декади ХХ століття не були винятком із правил.

Президент Ліndon B. Джонсон запровадив через Конгрес найамбіційніший з часів «Нового курсу» Рузельта внутрішній законодавчий порядок.

«Контркультурний бум» у Сполучених Штатах: триденний рок-концерт під відкритим небом у Вудстоку в 1969 році.

Ліберальна домінанта 1960-1970-х років витіснилася новим консерватизмом 1980-х. Консерватори обстоювали обмеження влади уряду, потужну національну оборону, тверду позицію щодо комунізму, зниження податків з метою сприяння економічному розвиткові, рішучу боротьбу із злочинністю, активізацію релігійного життя суспільства та жорсткіший кодекс соціальної поведінки. Рональд Рейган, колишній актор і губернатор-республіканець від штату Каліфорнія, котрий для багатьох американців уособлював стабільність, перебував на посаді Президента два терміни. Прихильники Рейгана вважають, що саме його політика прискорила розпад Радянського Союзу.

Більш центристську позицію американці зайнвали в 1992 році й обрали своїм Президентом губернатора Арканзасу Білла Клінтона, котрий вибудував свою виборчу кампанію довкола проблем молодого покоління і нових змін. Деякі положення програми Клінтона були досить ліберальними, скажімо, його план запровадження державної системи охорони здоров'я, який Конгрес до цього ніколи не підтримував. Інша пропозиція Клінтона стосовно ліквідації державних пільг для окремих категорій населення, а натомість сприяння їм у працевлаштуванні, була ініційована консерваторами і зрештою виявилася досить успішною.

Правові відмінності у політиці особливо разоче виявилися після президентських виборів 2000 року. Симпатії народу й Колегії вибірників майже порівно розподілилися між демократом Альбертом Гором і республіканцем Джорджем Бушем. Однак у штаті Флорида довелося переглянути тисячі виборчих бюллетенів. Після низки судових розглядів щодо законодавчих актів і процедур перерахування голосів Верховний Суд США виніс остаточне рішення про перемогу Буша.

Новий глава держави планував зосередитися на питаннях внутрішньої політики, зокрема на освіті, економіці й соціальному захисті населення. Утім, його президентська програма зазнала радикальних змін 11 вересня 2001 року. Того дня міжнародні терористи захопили чотири пасажирські літаки і спрямували їх у різні місця Америки: у вежі Всесвітнього торгово-військового центру в Нью-Йорку, у штаб-квартиру Пентагона поблизу Вашингтона, округу Колумбія, і в сільську місцевість у штаті Пенсильванія. Відтоді Буш отолосив війну світовому тероризму. На початковій стадії цієї операції американці одностайно підтримали урядову політику, однак з її розширенням все більше і більше громадян стали почуватися дискомфортно.

Тривалі наслідки подій і тенденцій, які мали місце на початку ХХІ століття, ще належить остаточно усвідомити в майбутньому.

Ліворуч – пожежники біля руїн веж-близнюків Всесвітнього торговельного центру 11 вересня 2001 року, коли було вчинено терористичні атаки на Нью-Йорк і Вашингтон, округ Колумбія. Впроті – такий вигляд матиме Нью-Йорк із новою Вежею Свободи, яку планують звести на місці Всесвітнього торговельного центру.

ПІСЛЯМОВА

Солучені Штати Америки, з часів свого заснування на основі групки невиразних колоній, розкиданих по Атлантичному узбережжю, зазнали дивовижного перетворення. Один політолог назвав цю країну «першою універсальною нацією». Її 300-мільйонне населення представляє майже всі національності й етнічні групи планети. Американці – це нація, чий поступ в економічних, технологічних, культурних, демографічних і соціальних сферах неспинний. Полії, що відбуваються у Солучених Штатах, є першою ознакою процесів модернізації та змін, які неминуче ведуть інші народи і суспільства до все більш взаємозалежного світу.

Утім, США всіляко дбають і про збереження й розвиток своїх духовних традицій, культивуючи закорінені у самих початках формування держави та нації наприкінці 1700-х років базові цінності, пріоритети свободи людини й демократичного уряду, економічного поступу та загального прогресу, що є спадком багатої й бурхливої історії. Незмінним завданням Солучених Штатів залишається гарантування, захист і розвиток свободи, демократії і вільних можливостей у ХХІ столітті.

Фотографії:

Імена авторів і джерела походження фотографій, розташовані зліва направо, відділені одне від одного крапкою з комою, зверху вниз – косою рискою.

Обкладинка: Мін-Чі Яо, використано фотографії: © Роберт Ллевеллін (Зала Незалежності). © AP Images (Гора Рашмор; Джекі Робінсон; Генрі Форд; міст «Золоті ворота»; іммігранти; Меморіал Айво Джіма). Департамент внутрішніх справ/Національна служба парків («Дзвін Свободи»). Національна адміністрація аеронавтики і космосу (NASA) (космічний шатл). Маріо Тама/AFP/Getty Images (февральки). Бібліотека Конгресу (Стентон і Ентоні; Бік, що Сидить). © PhotoSpin, Inc. (Арлінгтонське кладовище; Статуя Свободи). Дік Гепстер/Time Life Pictures/Getty Images (Рейган і Горбачов). Малюнок Дона Трояні, www.historicalprints.com (Американська Революція). © Стів Кронгарт (діти за комп'ютером). З дозволу MTV (MTV, знімок з екрана). Стор. 1: Художній музей Віргінії, Річмонд. Поздарунок Едгара Вільяма і Берні Крайслер Гарбіш. 2: © Расс Філлі/Finley-Holiday Films. 3: Марк С. Барнетт/Photo Researchers, Inc. 5: © Майлс Ертман/Masterfile – © Чак Плейс. 8: З дозволу Академії мистецтв Пенсильванії – © AP Images. 9: Бібліотека Конгресу (LOC); © AP Images (2).

14–15: LOC. 16–17: Малюнок Дона Трояні, www.historicalprints.com. 18: LOC – Колекція слайдів з американської історії, © Instructional Resources Corporation (IRC). 19: Національна портретна галерея, Смітсонівський інститут; © AP Images. 23: © Роберт Ллевеллін. 25: Департамент внутрішніх справ/Національна служба парків – Майл Вентура/FOLIO, Inc.; Національні архіви. 30: LOC. 34: LOC; Bettmann/CORBIS – LOC. 38: LOC, Комітет з відзначення дня народження Ерісона. 39: Culver. 40–41: LOC. 44: LOC. 46: Національні архіви; Архів Гальтона/Getty Images. 48: Колекція слайдів з американської історії, © (IRC); © AP Images. 50: Національні архіви. 51: Аерія США – Lockheed. 54: © Bettmann/CORBIS – Армія США. 58: © AP Images (3). 59: © AP Images; Culver. 62–63: © AP Images; З дозволу Silverstein Properties. Третя сторінка обкладинки: Маріо Тама/AFP/Getty Images.

Виконавчий редактор: Джордж Клак
Відповідальний редактор: Мілдред Соа Нілі
Автор тексту: Крістін Джонсон
Художній редактор/дизайнер: Мін-Чі Яо
Підбір фотографій: Меггі Джонсон Слайкер
Український переклад: Ігор Прохорович
Редактор українського перекладу: Оксана Левчун

КОРОТКА ІСТОРІЯ США

BUREAU OF INTERNATIONAL INFORMATION PROGRAMS
U.S. DEPARTMENT OF STATE
<http://usinfo.state.gov/>